

TÉMA

**MÁME DĚTI DRILOVAT JAKO ASIATÉ,
NEBO JIM DÁT VOLNOST JAKO INDIÁNI?**

LÍNÍ RODIČE, TYGŘÍ MATKY A MALÍ TYRANI

TEXT LUCIE TOMANOVÁ
FOTO ROMAN ČERNÝ
FOTOMONTÁŽ JAN IGNÁC ŘÍHA

Bylo, nebylo jedno evropské či americké dětské hřiště a na něm tři mladé matky s batolaty. „Podle jaké knížky jedete? My podle Naomi Aldortové a *Líného rodiče*,” praví ta v mikině a kapsáčích. „Myslíme si s mužem, že děti by měly dostat prostor k vyjádření vlastních emocí a naučit se o sobě rozhodovat.“ „Nás zase oslovil hlavně *Koncept kontinua*. Indiáni to mají v hlavě srovnané nejlíp,” odvětlí dredačka v květované sukni. „Hmm, a kolik je mezi Indiány vědců a právníků? Jsou to hlavně feťáci a alkoholici,” zašklebí se upravená dáma s mikádem a nalakovanými nehty. „To mně se líbí přístup Amy Chua, alias *Tygří matky*. Důležitá je disciplína.“

→

TÝKÁ SE TO zřejmě všech západních zemí. V posledních desetiletích zmizel jednotně akceptovaný návod, jak vychovávat své děti, ukotvený v té které národní tradici. Rodiče musí sami volit, co je pro jejich potomky nevhodnější. Přítom metod a návodů existuje celá řada. Máme tedy k dětem přistupovat spíš autoritativně, demokraticky, anebo zcela liberálně? A jak nastavit hranice? Chceme přece, aby naše děti byly úspěšné, ale zároveň také šťastné.

Následující článek se pokouší shrnout základní výchovné přístupy, jak jsou popsány v dnes již takřka ikonických knihách.

JEN TO ROBÁTKO NEZKAZIT

Biblií současných alternativních rodičů je kniha *Koncept kontinua* od americké autorky Jean Liedloffové. Má podtitul „Hledání ztraceného štěstí pro nás a naše děti“ a vypráví o tom, co všechno bychom se ohledně výchovy dětí mohli přiučit od pralesných Indiánů Yequánů.

Indiánské matky miminka od narození stále nosí, dokud nezačnou lézt. Potom jim naopak dopřejí volnost a nechají je samostatně zkoumat okolní svět, aniž by na ně nějak zvlášť dohlížely. Děti se o svou bezpečnost starají samy. Samy se učí od starších i dospělých. Nikdo je k ničemu nenutí a ony dělají samy a dobrovolně to, co se od nich očekává. Dítě totiž ze své podstaty chce dělat věci správně. Všem podstatnému se naučí naprosto samozřejmě a přirozeně a je stále šťastné, protože má pocit kontinuity, který jsme my dávno ztratili. Popis onoho údajného ráje na zemi je tak sugestivní, až má člověk při čtení knihy chuť sbalit si deku či hamaku a přestěhovat se s dětmi do džungle.

„Je to taková new age verze Rousseauovy knihy *Émile - O výchově*. Nevím, jestli autorka někdy Rousseaua četla, ale princip je stejný,“ říká etnoložka Markéta Křížová. „Rousseau reagoval na středověkou křesťanskou koncepci, že dítě je od přírody ďábel a toho člověka z něj musíme teprve vychovat. On řekl: Ne, dítě se rodí dokonalé a je potřeba ho nezkatit. Podle mě je pravda někde uprostřed: Dítě je strom, který potřebuje volně růst, ale občas potřebuje taky pro-

ROUSSEAU REAGOVAL NA STŘEDOVĚKOU KONCEPCI, ŽE DÍTĚ JE OD PŘÍRODY ĎÁBEL A ČLOVĚKA Z NĚJ MUSÍME TEPRVE VYCHOVAT. ON ŘEKL: NE, DÍTĚ SE RODÍ DOKONALÉ.

stříhat, aby nezplaněl,“ směje se. Zastáncům alternativní „přírodní“ výchovy zkrátka jde o dosažení jakési prapůvodní rajske přirozenosti, jež tu byla před tím, než jsme spáchali onen hřích zvaný civilizace. Jenže existovala vůbec někdy?

„Já jsem k těm představám o ráji poměrně skeptická,“ usmívá

se antropoložka Markéta Křížová, která navštěvuje různé indiánské kmeny v Severní a Střední Americe. „Je pravda, že děti mají volnost, jsou tak trochu ponechány samy sobě. To ale není vždycky zrovna idylka, skupinová hierarchie je neúprosná. My bychom těžko snesli, aby naše dítě mělo pozici otloukánka, když klademe

tak velký důraz na práva a svobodu jednotlivce. To Indiáni neřeší, protože mnohem důležitější je blaho skupiny. Ti lidé prožijí společně celý život. Budou se navzájem žít, budou společně lovit, pracovat a bojovat. Takže i když bude třeba můj syn mezi nimi za otloukánka, tak oni mu pak vždycky pomohou, když bude potřeba. Ale to už u nás neplatí. Naše společnost je příliš atomizovaná. A já nevidím jediný důvod, proč bych měla nechat cizí kluky, ať tloučou moje dítě.“

TRABLE V DĚTSKÉM RÁJI

Idylku vyličenou v *Konceptu kontinua* nepotvrzuje ani kniha *Naše děti, naše světy* od americké etnopediatřičky Meredith F. Smallové, jež líčí život mezi Indiány kmene

JANA
A PETR
KLIMKOVI

Jana je ekonomka a překladatelka,
Petr je IT manažer,
Děti: Tina (10 let), Mateo (8 let),
Mia (6 let) a Nico (4 roky)

- 1. STYL VÝCHOVY:** Naše čtyři děti mají stanovené hranice a bez nich by to asi ani nešlo. V některých pro ně neškodných případech se jim snažíme dát možnost volby. Občas se stává, že emoce zvítězí nad všemi předsevzetími a rodičovskou autoritu si vynutíme křikem, někdy i plácnutím. Nevnímáme to ale nijak negativně, svět není ideální a jak by se děti naučily řešit konflikty, kdyby se rodiče nikdy nepohádali.
- 2. LITERATURA:** Knihy o výchově moc nečteme. Občas se nám podaří zachytit zajímavý pořad v televizi nebo článek v novinách. Například *Děti na tahu* nebo *Pot, slzy a naděje*. V knihovně nám leží knihy *Sourozenecká rivalita* a *Respektovat a být respektován*, ale po prvním zběžném přečtení jsme se k nim již více nevrátili.
- 3. CO POVAŽUJEME ZA PODSTATNÉ:** Určitě rodičovský příklad, umění naslouchat, schopnost otevřeně komunikovat. Asi i respekt. A je velmi důležité nechat dětem prostor pro vlastní zkušenost.
- 4. CO SE NÁM LÍBÍ A CO NAOPAK NELÍBÍ NA VÝCHOVĚ GENERACE NAŠICH RODIČŮ:** Nevím, asi každá doba s sebou nese prvky, jež jsou důležité právě pro ni. Hodně věcí se mění, funguje jinak, a výchova založená na zkušenostech rodičů tak zákonitě musí narážet na limity své doby.

Aché. Rodiče jsou zde svíráni neustálým strachem, že jejich dítě uloví jaguár, slupne had nebo kousne jedovatý hmyz. Prvních několik let se proto děti od matky nevzdalují na víc než pár kroků a matka spí v noci vsedě s dítětem v náručí. Rodiče některé neposednější děti dokonce přivazují ke stromu a při cestě lesem matka nosí dítě na zádech. Když začne být čtyř- nebo pětileté dítě příliš těžké, je nuceno chodit džunglí pěšky, což zpravidla doprovázejí dramatické scény. Rodiče nechají křičícího a protestujícího potomka na místě a jdou dál, zároveň se však bojí příliš vzdálit, aby těžce vyplapaného potomka mezitím neuložil jaguár.

„On ten život v přírodě je opravdu velmi krutý. Nepohodlí, hmyz, hlad... A když není dost jídla, jsou to ty nejmenší a nejslabší děti, které umírají hlady. Nejdřív se najedí muži, potom ženy, děti dostanou, co zbude. Ty starší víc, protože do těch bylo už více investováno,“ vysvětluje Markéta Křížová. „U nás to ale bylo donedávna také tak, ještě za našich babiček. Tatínek dostal játra z husy, protože on tu husu koupil. Děti jedly zvláště a rodiče měli často něco lepšího než ony, protože rodiče živí rodinu. Dnes je to naopak, to nejlepší dáváme dětem. Stejně tak ještě na přelomu 18. a 19. století platilo, že postel měl ten, kdo si na ni dokázal vydělat, tedy rodiče a výminkáři (prarodiče). Děti spaly spolu s pacholky na seně. Měly podřadné postavení. Do takového modelu děti přirozeně zapadnou, protože vědí, kde je jejich místo. Indiánské děti nebo děti primitivních kultur jsou samostatné a snaží se rychle dospět také proto, že dospělost znamená privilegia. Ale dnes už je to spíš obrácené: Děti u nás mají v podstatě všechno, a tak je nic nenutí dospět, protože s dospělostí získají pouze povinnosti.“

TROCHA LENOSTI NEUŠKODÍ

Stimulace, stimulace a zase stimulace. A soutěžení. To je americká výchova, již kritizuje novinářka Pamela Druckermannová v knize *Francouzské děti nedělají scény*. „Pediatr nám popíše vývojové fáze dítěte. Francouzský rodič pokývne hlavou, ale americký se zeptá, jak ten vývoj co nejvíc urychlit,“ píše v ní.

Částečně prý může za takový přístup slavný americký pediatr Benjamin Spock, jenž zastával názor, že rodič by měl reagovat na veškeré podněty ze strany dítěte, a ještě navíc soustavně stimulovat jeho smysly. Výsledkem takového přístupu je takzvaný rodič-vrtulník, který pořád krouží kolem dítěte, aby náhodou něco neprošvihl. Dítě je soustavným středem pozornosti.

Toto přesvědčení o nutnosti stimulace pramení pravděpodobně z pokusu, jenž srovnával děti z velmi bídných poměrů v ghettu předtím a poté, co začaly chodit do špičkové školky. Šlo o děti spíš →

leprivované, které se po zlepšení podmínek začaly nadějně rozvíjet. Jenže normální dítě v průměrné rodině má podnětů dost, dalo by se říct, že jich má dokonce spíš nadbytek. Přesto západní rodiče v rodině perfektního rozvoje přilašují mimina a batolata na řadu základních kroužků a utrácení peníze za vzdělávací programy pro nemluvněta typu Baby Einstein. Neexistuje přitom jediný důkaz, že by to všechno dítěti v jeho rozvoji nějak pomáhalo. Výsledkem je, že starší děti ve školkovém a školním věku mají leckdy tak náročný rozvrh, že jen přecházejí od jedné organizované aktivity ke druhé a nejsou schopny zabavit se ani na chvíli samy. Bývají extrémně náročné a nepříliš přizpůsobivé.

Jako reakci na tento hyperaktivní a pro rodiče velmi vyčerpávající způsob výchovy sepsal britský publicista Tom Hodgkinson knihu *Líný rodič, jež má podtitul Lenošením a nezájmem k lepšímu rodičovství*. Se žertem a dětmi se Hodgkinson odstěhoval na venkov, kde je výchova dětí dříve jen o něco snazší než ve městě. „Odmítáme myšlenku, že rodičovství vyžaduje těžkou dřinu. Neplýtáme penězi na rodinné výlety za zábavou ani za dovolenou. Snažíme se nezasahovat. Čas je důležitější než peníze. Lepší šťastný nepořádek než skličující pořádek. Líný rodič je vynalézavý rodič. Hraje si v polích a lesích...“ píše ve svém manifestu. Líný přístup podporuje podle Hodgkinsona u dětí zodpovědnost za vlastní jednání a schopnost samostatného rozhodování. Děti například samy rozhodují o tom, co si oblíbí nebo co budou mít k jídlu, jež obvykle samy připravují. Vykonnávají různé práce okolo domu a při hře jim rodiče věnují jen minimální dozor. Rodiče i děti jsou tak obě mnohem šťastnější.

Populární autorkou mezi liberálními rodiči je také americká psychologička Naomi Aldortová, autorka knihy *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. Zdůrazňuje především emoční stránku výchovy a svobodu dítěte. „Vzdejte se svých plánů s dítětem a važte si ho přesně takového, jaké je. Vyslovená očekávání typu 'řekni ahoj tetičce Julii' vedou k pozitivním nedostatkům, zejména pokud se dítě do plnění vašich přání musí nutit,“ píše Aldortová. „Vyměňte se pochvalám a místo toho reagujte na pocity, které dítě pro-

TEREZA
A YOUN YAE
LEEVI

jevuje, a sdílejte s ním jeho radost. Chválit děti za chování (‘Ty mi, Honzíčku, tolik pomáháš!’) nebo úspěchy (‘Jsem na tebe tak pyšná, že jsi vyhrál první cenu v soutěži skautů’) vede děti k tomu, že se o něco snaží jen kvůli pochvalám, a ne kvůli sobě. S dítětem jednejte jako se sobě rovným, protože to tak také je.“

Podobně se na věc dívá český tým autorů knihy *Respektovat a být respektován*. Rodiče by podle něj měli přistupovat k dítěti jako k partnerovi, tedy bez příkazů, zákazů, trestů a manipulace. Chování dítěte by mělo vycházet z jeho vnitřního přesvědčení. Dítě by mělo sportovat, hrát na hudební nástroj a učit se proto, že to samo chce, z vnitřní motivace, a ne proto, že ho do těchto činností, ať už prostřednictvím trestů, nebo chvály, tlačí někdo jiný. Důraz na vnitřní motivaci vychází z přesvědčení,

Lucie je lektorka a šéfredaktorka odborného časopisu památkové péče, v současnosti na rodičovské dovolené. Lukasz pracuje jako obchodník v mezinárodní firmě. Děti: Theodor (2,5 roku)

1. STYL VÝCHOVY: Praktikujeme tzv. kontaktní a respektující styl výchovy. Poskytujeme synovi (2,5 roku) prostor, aby mohl svobodně poznávat věci kolem sebe. Otevřeně s ním hovoříme o tom, co ho zajímá. Jednáme s ním s úctou a respektem, netrestáme ho ani nemotivujeme k činnostem přehnanými pochvalami, snažíme se vyhýbat příkazům a zákazům.

2. LITERATURA: *Koncept kontinua, Vychováváme děti a rosteme s nimi; Svoboda a hranice, láska a respekt; Jak rozvíjet dětskou spiritualitu, Líný rodič.*
3. CO POVAŽUJEME ZA PODSTATNÉ: Učíme syna žít v souladu s přírodou. Pomáhá nám v běžných činnostech v domácnostech i na zahradě. Preferujeme konkrétní činnosti reálného života před množstvím hraček. Nemáme televizi, raději trávíme čas společně.

4. CO SE NÁM LÍBÍ A CO NAOPAK NELÍBÍ NA VÝCHOVĚ GENERACE NAŠICH RODIČŮ:

Positivně hodnotím, že s námi rodiče jezdili na výlety, chodili do přírody apod. Špatně hodnotím, že nás rodiče velmi brzy dávali do jeslí, fyzicky nás trestali, praktikovali odtažitý styl výchovy – nechávali nás vyplakat, aby nás prý nerozmazlili, vychovávali na základě příkazů, zákazů, trestů a odměn, dávali málo prostoru pro vytvoření vlastního názoru.